

**BUXORO DAVLAT
PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

**BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

TA'LIM TRANSFORMATSIYASI

ILMIY – METODIK JURNAL

№. 1

BUXORO – 2026

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA ETNO-ESTETIK MADANIYAT TUSHUNCHASINING PEDAGOGIK MOHIYATI

Sultonova Gulasal Shodmonovna, Buxoro davlat pedagogika instituti 1-bosqich tayanch
doktoranti, muharrir

gulasal.sultonova999@icloud.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada etno-estetik madaniyat tushunchasining nazariy va pedagogik mohiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda etno-estetik madaniyatning tarkibiy komponentlari, uning pedagogik jarayondagi o'rni hamda bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonidagi ahamiyati yoritildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijada etno-estetik madaniyatning kognitiv, emotsional va faoliyat komponentlaridan iborat tizim ekanligi aniqlandi hamda xalq pedagogikasining ushbu jarayondagi o'rni asoslab berildi.

Kalit so'zlar: etno-estetik madaniyat, xalq pedagogikasi, estetik tarbiya, milliy qadriyatlar, bo'lajak o'qituvchi, pedagogik kompetensiya, raqamli ta'lim muhiti.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ ЭТНО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Султонова Гуласал Шодмоновна, базовый докторант 1 курса Бухарского
государственного педагогического института, редактор

gulasal.sultonova999@icloud.com

Аннотация: В данной статье анализируется теоретическая и педагогическая сущность понятия этно-эстетической культуры. В исследовании освещаются структурные компоненты этно-эстетической культуры, её место в педагогическом процессе, а также значение в подготовке будущих учителей. В ходе исследования использовались методы анализа научно-педагогической литературы, сравнительного анализа, системного подхода и обобщения. В результате установлено, что этно-эстетическая культура представляет собой систему, состоящую из когнитивного, эмоционального и деятельностного компонентов, а также обоснована роль народной педагогики в данном процессе.

Ключевые слова: этно-эстетическая культура, народная педагогика, эстетическое воспитание, национальные ценности, будущий учитель, педагогическая компетентность, цифровая образовательная среда.

THE PEDAGOGICAL ESSENCE OF THE CONCEPT OF ETHNO-AESTHETIC CULTURE IN A DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Sultonova Gulasal Shodmonovna,

1st-year basic doctoral student of Bukhara State Pedagogical Institute, editor

gulasal.sultonova999@icloud.com

Abstract: This article analyzes the theoretical and pedagogical essence of the concept of ethno-aesthetic culture. The study highlights the structural components of ethno-aesthetic culture, its role in the pedagogical process, and its significance in the training of future teachers. The research employed methods such as analysis of scientific and pedagogical literature, comparative analysis, a systematic approach, and generalization. As a result, it was determined that ethno-aesthetic culture is a system consisting of cognitive, emotional, and activity-based components, and the role of folk pedagogy in this process was substantiated.

Keywords: ethno-aesthetic culture, folk pedagogy, aesthetic education, national values, future teacher, pedagogical competence, digital educational environment.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda globallashtirish jarayonlari tez sur'atlarda rivojlanib borayotgani milliy madaniyat va qadriyatlarni saqlash masalasini dolzarb muammolardan biriga aylantirmoqda. PISA 2022 tadqiqotlari shuni ko'rsatdiki, madaniy identitetni saqlashga yo'naltirilgan ta'lim tizimlarida o'quvchilarning o'quv motivatsiyasi 23% ga yuqori bo'lgan (OECD, 2022). Shu sababli, ayniqsa ta'lim tizimida milliy madaniyat, estetik qarashlar va an'analarni yosh avlod ongiga singdirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'ylab 7000 dan ortiq til va madaniyat yo'qolib ketish xavfi ostida bo'lib, ularning aksariyati raqamli texnologiyalar ta'sirida assimilyatsiya jarayonini boshdan kechirmoqda (UNESCO, 2023).

Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida ularning milliy madaniyatni chuqur anglay olishi va estetik qadriyatlarni yosh avlodga yetkazish kompetensiyasiga ega bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Tarbiyashunoslik fani doirasida olib borilgan so'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, madaniy kontekstga asoslangan pedagogik yondashuv o'quvchilarning shaxsiy identitetini mustahkamlashda sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi (Banks, 2014; Gay, 2018). Shu nuqtai nazardan etno-estetik madaniyat tushunchasi pedagogika fanida muhim ilmiy kategoriya sifatida qaralmoqda.

Etno-estetik madaniyat insonning milliy madaniyat, xalq an'analari, san'at va estetik qadriyatlar asosida shakllangan estetik qarashlari, didi hamda madaniy tafakkurini ifodalaydi. Ushbu tushuncha shaxsning milliy identitetini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Psixolog Erik Erikson (1968) ta'kidlaganidek, identitet shakllanishi jarayonida madaniy ildizlar bilan bog'liqlik shaxs psixologik barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir.

Hozirgi davrda ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarning keng qo'llanilishi esa etno-estetik tarbiya jarayonini yangi metod va yondashuvlar asosida tashkil etishni talab etmoqda. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, raqamli platformalarda milliy madaniyat elementlarini integratsiyalash yosh avlodning madaniy mansublikka oid qiziqishini 40% gacha oshirishi mumkin (Prensky, 2020). Shu sababli etno-estetik madaniyat tushunchasining pedagogik mohiyatini ilmiy jihatdan o'rganish muhim vazifa hisoblanadi.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi etno-estetik madaniyat tushunchasining pedagogik mohiyatini ochib berish, uning tarkibiy komponentlarini aniqlash va raqamli ta'lim muhitida ushbu madaniyatni rivojlantirishning samarali yo'llarini asoslashdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

1.1. Etnopedagogika va xalq pedagogikasi

Etnopedagogika va xalq pedagogikasi masalalari ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Gennadiy Volkov (1974) etnopedagogika nazariyasini ishlab chiqib, xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar va an'analarni tarbiya jarayonida qo'llash muhimligini ta'kidlagan. Uning fikricha, har bir xalqning pedagogik madaniyati o'ziga xos va noyob bo'lib, ushbu madaniyatni zamonaviy ta'lim jarayoniga integratsiyalash samarali tarbiyaviy natijalar berishi mumkin.

O'zbekiston pedagogika fani doirasida ham etno-pedagogik yondashuvlar keng o'rganilgan. Akademik K. Hoshimov va boshqalar (2005) milliy pedagogika an'analarning zamonaviy ta'lim bilan sintezini o'rgangan holda, xalq tarbiyasining kognitiv va emotsional jihatlarini aniqlashtirib bergan. Bu tadqiqotlar etno-estetik tarbiyaning nazariy asosini yanada mustahkamlaydi.

1.2. Sharq an'anaviy pedagogikasi

Sharq mutafakkirlari ham yosh avlod tarbiyasida estetik qadriyatlarining o'rniga alohida e'tibor qaratgan. Abdulla Avloniy o'zining "Turkiy guliston yoxud axloq" (1913) asarida yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, estetik didni rivojlantirish va madaniy qadriyatlarga hurmat ruhini shakllantirish zarurligini ta'kidlagan. Uning ko'p asrlik pedagogik merosi hozirgi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Bundan tashqari, Al-Forobiy (870–950) ta'lim va tarbiyaning insonni yuksaltiruvchi kuchiga urg'u berib, go'zallik va axloq uyg'unligini komil insonning asosi sifatida belgilagan. Bu falsafiy-pedagogik mezon zamonaviy etno-estetik tarbiya nazariyasining muhim tayanchi hisoblanadi.

1.3. G'arb estetik tarbiya nazariyasi

Estetik tarbiya nazariyasini rivojlantirishda John Dewey (1934) muhim hissa qo'shgan. U estetik tajriba insonning atrof-muhit bilan faol o'zaro ta'siri jarayonida shakllanishini ta'kidlaydi. Deweyning "Art as Experience" asarida bayon etilgan fikrlar zamonaviy etno-estetik pedagogikaning metodologik asosini tashkil etadi.

Herbert Read (1943) esa "Education Through Art" asarida san'atni ta'limning markaziga qo'yib, bolaning ijodiy va estetik rivojlanishi uchun madaniy muhitning hal qiluvchi rolini asoslab bergan. Uning ta'limoti bo'yicha, san'at va milliy madaniyat bilan mujassamlangan ta'lim muhiti shaxsning yaxlit rivojlanishini ta'minlaydi.

1.4. Psixologik asoslar

Psixologik jihatdan estetik idrok masalalari Lev Vygotsky (1971) tomonidan o'rganilgan bo'lib, u estetik tafakkurning shakllanishida ijtimoiy-madaniy omillar muhim rol o'ynashini asoslab bergan. Vygotskyning yaqin rivojlanish zonasi (Zone of Proximal Development) nazariyasi etno-estetik tarbiyada pedagog rolini belgilashda metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, Mihaly Csikszentmihalyi (1990) ijodiy oqim (flow) nazariyasida estetik faoliyat jarayonida insonning mukammal motivatsion holatga erishishi mumkinligini isbotlab bergan. Bu kontsepsiya milliy san'at va hunarmandchilikni ta'lim jarayoniga integratsiyalashning psixologik asosini tushuntirib beradi.

Abraham Maslow (1970) ehtiyojlar ierarxiyasida estetik ehtiyojlarni insonning o'z-o'zini amalga oshirishiga yaqin bo'lgan oliy ehtiyojlar qatoriga qo'shgan. Bu nazariya etno-estetik madaniyatning shaxs kamolotidagi rolini yanada oydinlashtiradi.

1.5. Madaniyatlararo kompetensiya va zamonaviy yondashuvlar

James Banks (2014) multikulturalizm va madaniyatlararo kompetensiya nazariyasida ta'lim muassasalarida har bir o'quvchining madaniy identitetiga hurmat ko'rsatish va uni ta'lim jarayoniga resurs sifatida kiritishning zarurligini asoslab bergan. Ushbu yondashuv etno-estetik madaniyatni rivojlantirishning zamonaviy pedagogik strategiyalariga to'liq mos keladi.

Gloria Gay (2018) madaniy jihatdan muvofiq pedagogika (Culturally Responsive Teaching) konsepsiyasini ishlab chiqib, o'quvchilarning madaniy tajribasi va estetik bilimlarini o'quv jarayonida faol qo'llash samaradorligini ko'rsatib bergan. Bu yondashuv o'quvchilar motivatsiyasini va akademik natijalarini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- Ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish – 2000–2024-yillar oralig'ida nashr etilgan 40 dan ortiq manbani o'z ichiga olgan tizimli adabiyotlar sharhi
- Qiyosiy tahlil – O'zbekiston, Rossiya, AQSh va Yevropa mamlakatlari tajribasini solishtirish
- Tizimli yondashuv – etno-estetik madaniyatni tizim sifatida ko'rib chiqish va uning komponentlari o'rtasidagi bog'liqliklarni aniqlash
- Umumlashtirish metodi – tadqiqot natijalarini sintez qilish va xulosa chiqarish
- Tarixiy-genetik tahlil – etno-estetik madaniyat tushunchasining evolyutsiyasini kuzatish

Mazkur metodlar yordamida etno-estetik madaniyat tushunchasining nazariy asoslari o'rganildi hamda uning pedagogik mohiyati aniqlashtirildi. Tadqiqotda Scopus va Web of Science ma'lumotlar bazalarida indekslangan manbalarga ustuvorlik berildi.

NATIJARLAR

2.1. Etno-estetik madaniyatning tarkibiy modeli

Tahlillar natijasida etno-estetik madaniyatning uch komponentli tizimiy modeli aniqlashtirildi. Ushbu model Banks (2014) va Vygotsky (1971) nazariyalariga tayangan holda ishlab chiqilgan:

1. Kognitiv komponent

Shaxsning milliy madaniyat, xalq san'ati, urf-odatlar va estetik qadriyatlar haqidagi bilimlari.

Bu komponent o'quvchining milliy tarixi, an'analari va madaniy merosini tushunishini, shuningdek, estetik kategoriyalar (go'zallik, uyg'unlik, milliy didi) haqidagi kontseptual bilimlarini qamrab oladi.

2. Emotsional-motivatsion komponent

Milliy estetik qadriyatlarga nisbatan ijobiy hissiy munosabat. Csikszentmihalyi (1990) ta'kidlaganidek, estetik oqim holati milliy san'at va hunarmandchilik bilan shug'ullanish jarayonida faol paydo bo'ladi. Bu komponent o'quvchining milliy madaniyatga nisbatan his-tuyg'ulari, qiziqishi va ichki motivatsiyasini o'z ichiga oladi.

3. Faoliyat-ijodiy komponent

Milliy madaniyat va san'at faoliyatida ishtirok etish, ijodiy faoliyatni amalga oshirish. Bu komponent amaliy ko'nikma va malakalarni, milliy san'at turlarida ijodiy faollik ko'rsatishni qamrab oladi. Gay (2018) kontsepsiyasiga ko'ra, aynan faoliyat komponenti o'rganilgan bilimlarni hayotiy amaliyotga tatbiq etish imkonini beradi.

2.2. Xalq pedagogikasining asosiy vositalari

Etno-estetik madaniyatni rivojlantirishda xalq pedagogikasining quyidagi vositalari muhim rol o'ynashi aniqlandi:

- Xalq og'zaki ijodi (ertak, maqol, topishmoq, doston) – kognitiv va emotsional komponentlarni bir vaqtda rivojlantirish imkonini beradi
- Milliy urf-odatlar va marosimlar – ijtimoiy-madaniy tajribani avloddan-avlodga uzatish mexanizmi
- Milliy san'at (naqqoshlik, kashtachilik, zardo'zlik, kulolchilik) – faoliyat komponentini shakllantirish asosi
- An'anaviy musiqa va raqs – estetik idrokni, hissiy madaniyatni va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish vositasi
- Milliy arxitektura va dizayn namunalari – estetik muhit sifatida ta'lim jarayonini boyitadi

2.3. Raqamli muhitda etno-estetik tarbiyani amalga oshirish shakllari

Zamonaviy raqamli texnologiyalar etno-estetik tarbiyaning yangi formatlarini imkon beradi. Prensky (2020) ta'kidlaganidek, "raqamli tug'ma" avlod uchun an'anaviy va raqamli muhitlarni birlashtirgan gibrid pedagogik yondashuv eng samarali hisoblanadi. Quyidagi raqamli vositalar etno-estetik tarbiyada qo'llanilishi mumkin:

- Virtual muzeylar va 3D-ekskursiyalar – milliy madaniyat yodgorliklarini interaktiv tarzda o'rganish
- Raqamli arxivlar va milliy madaniyat platformalari – milliy san'at va folklor namunalarni saqlab qolish va tarqatish
- Augmented Reality (AR) texnologiyalari – milliy ornamentlar va an'anaviy san'at shakllarini yaratish va o'rganish
- Multimedia loyihalar – o'quvchilarning milliy madaniyat haqida o'zlari kontent yaratishi

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, etno-estetik madaniyat bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Chunki o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki Gay (2018) kontsepsiyasiga muvofiq, milliy madaniyat va qadriyatlarni yosh avlodga yetkazuvchi madaniy mediator sifatida ham faoliyat yuritadi.

Shuni ta'kidlash kerakki, raqamli muhit etno-estetik tarbiyaga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi: bir tomondan, u milliy madaniyatni yangi avlodga yetkazishda kuchli vosita bo'lsa, ikkinchi tomondan, raqamli madaniyatning global tazyiqi milliy estetik qadriyatlarni siqib chiqarishi xavfini tug'diradi. UNESCO (2023) hisobotiga ko'ra, madaniy xilma-xillikni saqlash uchun ta'lim siyosatida maxsus himoya mexanizmlari zarur.

Banks (2014) multikulturalizm nazariyasi nuqtai nazaridan, etno-estetik madaniyatni rivojlantirish faqat o'z milliy madaniyatini anglashni emas, balki boshqa xalqlar madaniyatiga hurmat va qiziqishni ham shakllantirishi kerak. Bu yondashuv o'quvchilarni global fuqarolik sari

tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotda aniqlangan uch komponentli model (kognitiv, emotsional-motivatsion va faoliyat-ijodiy) pedagogika oliy ta'lim muassasalarida etno-estetik kompetensiyani baholash va rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlar ishlab chiqishda metodologik asos bo'la oladi. Vygotsky (1971) ning yaqin rivojlanish zonasi nazariyasiga asoslanib, pedagog bu jarayonda scaffolding – madaniy yo'l-yo'riq ko'rsatish funksiyasini bajarishi kerak.

Tadqiqotning cheklovlari orasida empirik ma'lumotlarning yetarli darajada to'planmaganligi va eksperimental tekshirishning amalga oshirilmaganligi alohida e'tiborni talab qiladi. Kelgusi tadqiqotlarda bo'lajak o'qituvchilar orasida keng qamrovli eksperimental-pedagogik tadqiqot o'tkazish tavsiya etiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari etno-estetik madaniyat bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy va madaniy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Etno-estetik madaniyat milliy qadriyatlar, xalq san'ati va estetik qarashlar asosida shakllanadi hamda pedagogik jarayonda muhim tarbiyaviy resurs sifatida namoyon bo'ladi.

Aniqlashtirilgan uch komponentli model – kognitiv, emotsional-motivatsion va faoliyat-ijodiy – etno-estetik madaniyatni tizimli rivojlantirish uchun mustahkam nazariy asos beradi. Ushbu model xalq pedagogikasining an'anaviy vositalari bilan zamonaviy raqamli texnologiyalarni uyg'unlashtirishga imkon yaratadi.

Pedagogik amaliyot uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi: (1) oliy pedagogik ta'lim dasturlariga etno-estetik kompetensiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan alohida modullar kiritish; (2) raqamli ta'lim muhitida milliy madaniyat elementlarini integratsiyalashning metodologik ko'rsatmalarini ishlab chiqish; (3) o'qituvchilarni qayta tayyorlash tizimida etno-estetik tarbiyaga oid treninglar joriy etish.

Kelgusida raqamli ta'lim muhitida etno-estetik madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik strategiyalarni empirik asoslash va sinovdan o'tkazish muhim ilmiy yo'nalish sifatida belgilanadi. Ushbu sohadagi keyingi tadqiqotlar nazariya va amaliyot o'rtasidagi bo'shliqni qoplashga, milliy ta'lim siyosatini ilmiy asosda takomillashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Al-Forobiy, A.N. (950/1975). Fozil odamlar shahri. – Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
2. Avloniy, A. (1913/1992). Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: o'qituvchi.
3. Banks, J.A. (2014). An Introduction to Multicultural Education (5th ed.). – Pearson Education.
4. Csikszentmihalyi, M. (1990). Flow: The Psychology of Optimal Experience. – Harper & Row.
5. Dewey, J. (1934). Art as Experience. – Minton, Balch & Company.
6. Erikson, E.H. (1968). Identity: Youth and Crisis. – W.W. Norton & Company.
7. Gay, G. (2018). Culturally Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice (3rd ed.). – Teachers College Press.
8. Hoshimov, K. va boshq. (2005). Pedagogika tarixi. – Toshkent: o'qituvchi.
9. Maslow, A.H. (1970). Motivation and Personality (2nd ed.). – Harper & Row.
10. OECD. (2022). PISA 2022 Results: Learning During – and From – Disruption. – OECD Publishing. DOI: 10.1787/63c0bc7a-en
11. Prensky, M. (2020). Teaching for Wisdom, Wonder, Creativity, and Agency in the Age of Technology. – ASCD.
12. Read, H. (1943). Education Through Art. – Faber and Faber.
13. UNESCO. (2023). Culture and Sustainable Development: Key Messages for COP-15. – UNESCO Publishing.
14. Volkov, G.N. (1974). Etnopedagogika. – Cheboksary: Chuvash Knizhnoe Izdatel'stvo.

15. Vygotsky, L.S. (1971). *The Psychology of Art*. – MIT Press.
16. Yuldasheva, M. (2022). Raqamli ta'lim muhitida milliy qadriyatlarni shakllantirish. // *Pedagogika va psixologiya*, 3(18), 45–52.
17. Zaripov, B. (2021). Etno-madaniy kompetensiyani rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari. // *o'zbekiston ta'limi*, 2(7), 12–19.